

обласної універсальної наукової бібліотеки» [2], що був підготовлений співробітниками бібліотеки, він містить інформацію про книги з приватного зібрання родини Аркасів. Також у даному розділі подано «Каталог документів і фотоматеріалів родини Аркасів з фондів Миколаївського обласного краєзнавчого музею» [4], що був складений співробітниками музею у 2002 р.

Суттєво розширили і збагатили інформаційний контент вебресурсу тексти наукових статей та монографій щодо родини Аркасів, написаних членами Громадської організації «Українське товариство «Просвіта» Миколаївщини» та іншими краєзнавцями, з якими можна ознайомитися у розділі «Статті та дослідження».

У мережі Інтернет є багато електронних ресурсів, що містять інформацію про членів родини Аркасів. Тому у блоці «Зовнішні посилання» розміщені посилання на електронні документи, бази даних, портали, сайти, вебсторінки, форуми та інші ресурси, зміст яких пов'язаний зі славетною родиною. Перелік посилань буде постійно доповнюватися.

У блоці «Вшанування пам'яті» міститься інформація про архітектурно-скульптурні твори малої форми (пам'ятні знаки та меморіальні дошки), відображення імені М.М. Аркаса у топонімах, назвах установ та організацій України, а також про наукові та соціокультурні заходи (конференції, читання, круглі столи, літературно-музичні вечори тощо), що проводяться у закладах культури та освіти з метою популяризації життя та діяльності членів родини.

Таким чином, ресурс об'єднав разом велику частину матеріалів, що стосуються роду Аркасів. Сподіваємося, що краєзнавці та історики зможуть використовувати ці матеріали у своїх дослідженнях. Робота над наповненням вебсайту триватиме і надалі. Ми будемо виявляти та розмішувати матеріали про життя і діяльність членів відомого роду, інформацію про різноманітні заходи, що стосуються Аркасів.

Даний проект відкритий для усіх зацікавлених у збереженні аркасівського спадку, тому обласна бібліотека запрошує до співпраці миколаївських краєзнавців і дослідників, а також партнерів з інших регіонів України.

Видання з приватної бібліотеки родини Аркасів представлені як окрема колекція у циклі відеосюжетів «Подорож у Музей книги», що підготовлений до 140-річчя заснування

Миколаївської ОУНБ. Даний медіаресурс доступний для перегляду у фейсбуці та ютуб-каналі.

Таким чином, інформація, що зберігається у бібліотеці, давно вийшла за її стіни і стала частиною світових інформаційних ресурсів. Представляючи її в глобальній мережі Інтернет або на локальних носіях, бібліотека забезпечує доступність створюваної інформації та поширює знання про наш регіон.

Список використаних джерел та літератури

1. Аркасівська спадщина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://arkasfamily.mk.ua/>, вільний (дата звернення: 05.08.2021). – Назва з екрана.
2. Аркасівська спадщина у фонді Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки : каталог / упоряд.: Т. Серебрякова, Л. Красильнікова ; ред. кол.: В. Агаркова, Л. Голубенко, Н. Моїсеева, Л. Трегуб ; Миколаїв. обл. універс. наук. б-ка. – Миколаїв, 2020. – 32, [1] с.
3. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства / О. С. Онищенко [та ін.]. – Київ : НБУВ, 2011. – 235 с.
4. Каталог документів і фотоматеріалів родини Аркасів з фондів Миколаївського обласного краєзнавчого музею / упоряд. Т. В. Березовська ; відп. ред. Л. Д. Хлопинська. – Миколаїв : Ред.-вид. від. ПСІ КСУ, 2002. – 20 с.
5. Культура України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://elib.nlu.org.ua/>, вільний (дата звернення: 05.08.2021). – Назва з екрана.
6. Передерій, І. Г. Електронні ресурси вітчизняних університетських бібліотек у сучасному інформаційно-освітньому та науковому просторі: завдання та перспективи / І. Г. Передерій // Міжнародна науково-практична конференція «Бібліотеки вищих навчальних закладів: досвід та перспективи», 11-13 жовт. 2016 р. – Київ, 2016. – С. 75-79.
7. Федюшина, Л. В. Інновації в електронних ресурсах та шляхи їх популяризації / Л. В. Федюшина // Бібліотека: культурний простір та інноваційний поступ : зб. вибр. ст. : 2012-2018 рр. : до 55-річчя наукової бібліотеки КНУКіМ / уклад.: Ю. І. Горбань [та ін.] ; за заг. ред. Ю. І. Горбаня. – Київ, 2018. – С. 119-120.
8. Шемаєва, Г. Регіональні бібліотечні електронні ресурси: аналіз стану та планування розвитку / Г. Шемаєва, Н. Капустіна // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Київ, 2007. – Вип. 19. – С. 58-69.

Шарата Н.Г.
(м. Миколаїв)

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІДЕЙНИЙ І ХУДОЖНІЙ ЧИННИК У ДІЯЛЬНОСТІ М.М. АРКАСА

Серед різновидів культурницької діяльності М.М. Аркаса чільне місце займає широка популяризація та пропагування української мови. Саме мову М.М. Аркас вважав важливою ознакою нації. На його думку, найкращий виразник духовної культури будь-якого народу це і є його мова. Миколаївське товариство «Просвіта» стало тим осередком, де генерувалися ідеї щодо її розповсюдження і впровадження в міське середовище. Тоді, в

10-х роках ХХ ст., українська мова була значно ширшим поняттям, ніж просто мовна культура або предметом української культури. Українська мова як спосіб спілкування в певному середовищі набувала рис політичного забарвлення.

Разом з тим, слід зазначити, що мовна політика царської адміністрації дореволюційної Росії виглядає досить поміркованою у порівнянні з комуністичними «чистками» української мови радянської доби. Царський уряд обмежувався заходами зовнішнього тиску: заборонялося вживання укра-

їнської мови прилюдно, цілковито або частково; російська мова накидалася через освітню систему; українці зваблювалися російською культурою і можливістю кар'єри, їх переселяли на неукраїнські території, а українські землі заселялися членами панівної нації тощо.

Ця теза дозволяє нам зробити висновок про відносну свободу культурницького вибору українською інтелігенцією. Національно налаштовані кола свідомо почали листуватися і говорити «мужичою» мовою, вбиратися в українські вишиті сорочки, на музичних вечорах виконувати українські пісні. Особливо під нові віяння підпала молодь. Слід зазначити, що тема мовної політики залишається надзвичайно актуальною, проблема ж «аркасової мови» досліджена досить слабо і ще чекає своїх науковців, які зроблять вагомий внесок в її розробку.

М.М. Аркас з боєм пише в своїй «Історії України-Русі» про ті часи, коли її народ, особливо панство, відшуралася від рідного слова, коли в школах стали глузувати з батьківської,

дідівської мови, соромилися її. А «від того виходить неповага до всього рідного, та знуцання над ним» [1, с.168].

М.М. Аркас ще під час навчання в Новоросійському університеті в першій половині 70-х років XIX ст. вів щоденник українською мовою і ототожнював себе саме з українським народом і українською культурою. Чого лише варте його зауваження щодо блискучого виступу українських кобзарів у Петербурзі: «знай наших!» [2, с.113]. Той факт, що син саванної особи, генерал-ад'ютант і особистого приятеля імператора, розглядає себе як частку не титульної нації, говорить про певний статус української культури. До того ж слід згадати, що в період, який розглядається українська культура перебувала на злеті, що дало підстави дослідникам говорити про широку і потужну хвилю українського національного відродження. Мова стала головним чинником відродження нації і головною зброєю М.М. Аркаса спочатку для відвоювання права на власний світогляд, а потім для більш широких задач загальнонаціонального характеру створення української держави [4, с.43].

Хоча М.М. Аркас дуже рідко виїжджав з Миколаєва, але підтримував листування з багатьма українськими діячами-письменниками, вченими, видавцями. Він мав можливість познайомитися з ними на знаковому заході-урочистостях з нагоди відкриття в Полтаві в 1903 р. пам'ятника Івану Котляревському, де було яскраво продемонстровано єдність діячів українського національного руху по обидва боки російсько-австрійського кордону: адже у святкуванні взяли участь також і делегати з Галичини та Буковини.

Представники австрійської України на урочистих зборах робили доповіді українською мовою, що їм дозволили робити як іноземцям. На М.М. Аркаса це справило дуже велике враження, він познайомився з Гнатом Хоткевичем, письменником та громадським діячем зі Львова. Між ними зав'язалося листування. Саме Гнат Хоткевич в подальшому сприяв створенню професійного гурту редакторів для редагування другого видання аркасової «Історії України-Русі».

М.М. Аркас був впевнений і переконував інших, що придуть часи, коли в Миколаєві залунає українська мова. Як приклад він приводив Галичину, де колись «польська мова вживалася, як єдина пристойна освіченій людині, рідної ж своєї, української соромилися, а тепер наша мова в Галичині вживається скрізь по університетах, гімназіях, школах і в житті» [6, с.34].

З метою популяризації українського друкованого слова при товаристві «Просвіта» було влаштовано книгарню, книгозбірню та читальню на її адресу приходили передплатені журнали «Літературно-науковий вісник», «Рада», «Рідний край», «Світова зірниця», «Слово», «Громадський голос» (Львів), «Свобода» (США). «Просвіта» виписувала багато книжок українських авторів, а продаж у крамниці «Босфор» на Соборній. Ціни були заниженими. Це робилося навмисно, щоб залучити до національної культури і мови якомога ширші кола миколаївців [5, с.112].

Сам М.М. Аркас і всі свої твори, листування вів українською мовою. В приватному родинному житті мовою спілкування була як російська, так і українська. Онука Миколу взагалі до семи років виховували тільки в полі однієї української мови. М.М. Аркас неодноразово звертався до своїх київських друзів, щоб допомогли йому знайти гарного свідомого вчителя-українця. Власне, заради нього він розпочав роботу над книжкою з історії України, яка невдовзі перетворилася в перше українське популярне ілюстроване видання «Історія України-Русі». Спеціалісти вважають, що на основі аналізу фонетичних особливостей діалектичної лексики твору і фонетичної системи сучасної української мови можна виділити специфічні риси фонем говірки Миколаївської області. Документ своєї епохи, «Історія України-Русі» М.М. Аркаса доводить, що на території Миколаївщини не було якогось протодіалекту, «наріччя російської мови», який би протиставлявся українській мові в цілому. Діалектна лексика Миколаївщини виникла на ґрунті українського мовотворення. Відхилення у фонетичній структурі пояснюються прагненням автора писати живою народною мовою, відсутністю на той час єдиних норм в орфографічному відтворенні і деяких фонетичних явищ української літературної мови.

В цілому мова твору М.М. Аркаса наближається до нестримного нормативного процесу фонетичної системи, загальновищаних фонетичних елементів, які утверджували мовно-літературну норму.

Заслугує на безумовну увагу поетична мова творчості М.М. Аркаса, зокрема його епічна поезія «На убивство Шмідта». Перш за все впадає в очі лексично-змістовний наголос в самій назві поезії. Це слово «убивство», не «смерть», не «розстріл», не «страата», а саме «убивство». Крім того, що цим словом автор з самого початку висловив своє ставлення до страшної події, він ще створив для нас своєрідний поетичний документ доби. Бо через слово «убивство» передано соціальний настрій і духовний стан мислячої частини суспільства.

Твір М.М. Аркаса скоріше скидається на народну баладну пісню. Вже перша строфа нагадує українську думу:

Край чорного моря є острів безлюдний,
На ньому ніхто споконвіку не жив,
Самі тільки хвилі іздавна рокочуть
Та вітер по скелях жалібно свистить.

Далі автор продовжує змальовувати чорноморський пейзаж, поступово напружуючи увагу читача:

Буває, що чайка на ньому спочине,
Буває, летячи повз нього скиглить.
І знову все тихо, і знову пустеля,
І знову одне тільки море шумить.

Монументальність картини не порушує навіть схід сонця, хоча автор і вдається до суто народних пестливих слів («зіроньки», «вітерець», «ласкаве море»). Навпаки Микола Аркас намагається протиставити красу природи жорстокості людських учинків.

Підходить катер із «злочинцями». Вони ступають на острів. Попереду йде священик із хрестом:

З цим символом любові й правди,
Що нам Христом Ісусом дан,
За ним м йде той, що повірив
У правду божу та любов,
Що пушу дав святому ділу,
За котре оддає і кров.

Це про Шмідта. Разом із ним три товариша. Заторохтіли барабани, солдати взяли рушницю на караул, оголосили смертний вирок.

В останнє слово Шмідта Аркас вкладає програмний зміст. В цій промові ідейно-художня кульмінація твору. Вона написана тим самим розміром, що і ранні поезії Аркаса, присвячені служінню Україні і відчуттю свого призначення працювати на ниві української культури. У промові Шмідта присутній трагізм. Бо одна справа абстрактно говорити про можливість віддати життя за Батьківщину і зовсім інша віддати його в реальному житті:

Прощайте браття! Я зараз умираю,
Усіх прощаю і вітаю,
Не буде Шмідта, але є
Багато Шмідтів в ріднім краю.

Далі Аркас знов звертається до опису природи, щоб підкреслити безглуздість і жахливість людського зла. Сонце зайшло за хмари, щоб не бачити вбивства, бо суттєвість сонечка – чиста на відміну від людської природи. Чайка, яку можна вважати повноцінною діючою особою вірша,

«плаче і кигичить
неначе ньенька голосить
над рідним трупом»

Страчених ховають в одній могилі, а там, де пролилася кров, виросла квітка «і голівонькою киває вона чайкам-свідкам».

Так Микола Аркас закінчив свою поезію, написану під емоційним впливом страти лейтенанта Шмідта, свідком якої він був.

Образність і метафорійність наведених текстів може зрівнятися з найкращими зразками української поезії. І, звичайно, поезії Т.Г. Шевченка. Аркас знав напам'ять багато віршів з «Кобзаря». Немає нічого дивного в тому, що він наслідував поетичні прийоми великого поета, а тим більш ідейні засади.

Отже, мовні студії мали велике значення у творчості М.М. Аркаса. Їх визначали два чинники: ідейно-політичний та художній. Вони тісно переплетені і обумовлюють один одного. Уважний аналіз виявляє постійний взаємозв'язок, додатковість цих мовно-сміслових понять.

Список використаних джерел і літератури

1. Аркас М.М. Історія України-Русі / М.М. Аркас. –К.: Вища школа, 1993. –415с.

2. Аркас М.М. На убивство Шмідта. –Фонди Миколаївського обласного краєзнавчого музею. –Д –3559. –3 арк.
3. Березовська Т.В. Історичний портрет роду Аркасів / Т.В. Березовська. –Миколаїв: Вид. МДАУ, 2005. –216с.
4. Сарбей В.Г. Національне відродження України. Україна крізь віки. –К.: Видавничий дім „Альтернативи”, 1999 р. –Т. 9 –с. 79.
5. Шкварець В.П. Микола Миколайович Аркас. Життя, творчість, діяльність / В.П. Шкварець. –Миколаїв; Одеса, 2002. –252.
6. Якименко С.І. Педагогічні погляди та громадсько-просвітницька діяльність М.Аркаса / С.І. Якименко, Н.Г. Шарата. –К.: Слово, 2014. –228с.

Губська Т.М.
(м. Миколаїв)

ЮВІЛЕЙ, ЗНАХІДКИ, ВІДКРИТТЯ: СТОРІНКИ ІСТОРІЇ СВЯТО-МИКОЛАЇВСЬКОЇ ЦЕРКВИ С. МІШКОВО-ПОГОРІЛОВО

2021 рік став ювілейним для двох відомих в м. Миколаєві церков – римо-католицького костелу в ім'я Св. Йосипа (1896 р.) та православної церкви в ім'я Святих та Праведних Захарія та Єлізавети (1886 р.). А поза урочистих подій залишилась історія Свято-Миколаївської церкви с. Мішково-Погорілівка сучасного Вітовського району м. Миколаєва, яка теж відзначає ювілейну дату – 125 років з дня її заснування.

За архівними даними станом на 1906 рік церкву побудували в 1898 році за кошти Миколаївської міщанської громади та завдяки добровільним перерахуванням. Була й вагома причина цієї події – вінчання імператора Миколи II (1868 – 1918 рр.) з імператрицею Олександрою Федорівною (1872-1918 рр.), яке відбулося 14 (26) листопада 1894 р.

Під час закладки першого каменю до фундаменту майбутньої церкви на хуторі Мешкова 275 господарств входили до складу парафії, а кількість парафіян складала 1101 чоловік та 1105 жінок. Капітал церкви склав 3,5 тисячі карбованців, а штатний розклад – 2 посади (священик та псаломщик) [1]. Через рік після освячення церкви, в 1899 р. на посаду священика прибув Карп Стефанович Малицький (1867-1919 рр.). До цього призначення він обіймав посаду псаломщика (1888 р.) та дякона (1899 р.). Забігаючи наперед, треба сказати, що церква села Мішково стала останнім місцем служіння о. Карпа: 19 липня 1919 р. він був розстріляний за «контрреволюційні виступи з церковного ...» [2] Але все це буде пізніше.

Відомо, що о. К.С. Малицький навчався в Новобузькій учительській семінарії, а потім склав екзамен «по предметам богословських наук при Одеській духовній семінарії» [3]. Першим місцем його служіння можна вважати Свято-миколаївську церкву (Грецьку) в м. Миколаєві. На це вказує один із документів: «Резолюцією його Високопреосвященства Високопреосвященнішого Іустина, архієпископа Херсонського та Одеського дякон миколаївської церкви м. Миколаєва Карп Малицький, згідно проханню, визначен на священницьке місце в передмісті м. Миколаєва Мішкові Хутори» [4]. Вже через рік о. Карп отримав першу церковну нагороду – набадреник (грец. – «епігонатій»). За церковним звичаєм нагороду вручає правлячий архієрей [5].

Одразу після свого призначення о. Карп, окрім служби в храмі, займається викладацькою та громадською діяльністю. Про це свідчать сторінки газет: в 1904 р. він викладає Закон Божий в притулку Товариства трудової допомоги, де лютого 1904 р. провів молебні про перемогу під час російсько-японської війни [6]; 26 червня 1911 р. в приміщенні міського кредитного Товариства зачитав доповідь відносно стану коштів Товариства трудової допомоги за 1909-1910 рр., будучи головою цього Товариства [7]; під час першої Світової війни – член дільничного піклування для обстеження на місцях стану

матеріальної нужденності родин, запасних м. Миколаєва та хуторів [8]. Справжнє свято влаштували напередодні нового 1904 року благодійники та викладачі для дітей землеробської колонії Товариства трудової допомоги на Полігоні (передмістя сучасного м. Миколаєва). Серед присутніх був й о. Карп: іграшки, ласощі, співи прикрасили дитяче свято [9].

Останній раз можна зустріти прізвище о. Карпа Малицького на сторінках «Адрес-календаря Николаевского градоначальства» за 1916 рік, де він згадується як настоятель церкви хут. Мішково [10]. А далі – ще одна публікація із вищезгаданої преси під назвою «Нищення контрреволюції»: «Миколаївською надзвичайною комісією потрохи вилловлюються представники контрреволюції та розбещаних банд. Цими днями розстріляні за «гарні» вчинки Йосипів, Микола Михайлів, Яким Зоброда, Ісак Павловський. А декілька часу назад розстріляний піп з с. Мішково Карп Малицький за контрреволюційні виступи з церковного амвону» [11]. Відомо, що після загибелі о. Карпа в церкві правив службу священик Семен Семенович Андрієвський, а 7 серпня 1922 року сюди прибув призначений протоієрей Діомид Маєвський [12].

На початку 90-х років ХХ ст. автору статті пощастило спілкуватися з мешканцями с. Мішково-Погорілове, які розповіли історію загибелі о. Карпа Малицького. Згідно з їх спогадами настоятеля вбили біля церкви, а коли до нього наблизився староста, його теж було вбито. Мешканці навіть показали два хрести над могилами вбитих. Автор вже тоді мав основу для сумнівів, оскільки за типологією хрести більш нагадували надмогильні ознаки кінця ХІХ ст. Будь-які сумніви відносно поховання о. Карпа зникли, коли 2 квітня 2009 р. старший науковий співробітник Миколаївського обласного краєзнавчого музею І.В. Гаврилов показав автору статті його могилу на території старого християнського цвинтаря м. Миколаєва [13]. О. Карп Малицький похований в огорожі, біля нього – його син священик Георгій Карпович Малицький (1903 -60-ті рр. ХХ ст.), а навпроти – могила дружини о. Карпа та маленької онучки. Не вистачало фотографій та зовнішнього вигляду церкви, яку зруйнували в 30-ті роки ХХ ст. (на початку 90-х років ХХ ст. служби проходили в колишньому будинку священика, який переобладнали під церкву). В 2001 р. миколаївський краєзнавець, археолог В.І. Нікітін подарував автору статті знайдену ним посеред вулиці старовинну фотографію з зображенням хлопчика. На зворотній стороні зберігся напис «Жора Малицький» (фото 1). У о. Карпа був син 1903 року народження [14]. З великою долею вірогідності можна припустити, що зображений на фотографії хлопчик може бути сином о. Карпа. В 2013 році доля подарувала ще одну фотокартку із зображенням двох чоловіків, один з яких (на фото праворуч) з хрестом на грудях. Дякуючи